

יום ג', י"א בשבט תשע"ז (07 בפברואר)

עם הדבק בעברו בלבד הוא עם גוסס, אך אם היהודים ישאבו מעברם דעת ואהבה אל מורשתם, יהיה להם הכח לפתוח את שערי עתידם.
אבא קובנר, 1978

"אתה מישראל? אז אנחנו אחים" הרב אליהו ברנבוים עם ילדי שבט האיבו, ניגריה

= **כל נסיעה היא מעניינת**, אבל מסע ליבשת אפריקה הוא תמיד שונה ומרתק, במיוחד אם מדובר בחיפוש יהודים בניגריה. למרות הקושי והמרחק ואף הסכנה, הדרך היחידה להבין תופעות בעולם היהודי היא על ידי מראה עיניים, כדברי הפתגם העממי העתיק: "ההולך בדרך שבה רבים הלכו רואה דברים שרבים ראו. ההולך בדרך שבה מעטים הלכו, רואה דברים שמעטים ראו". לכן, שמתי פעמי להיפגש עם **שבט האיבו, שבט של ניגרים הטוענים להיותם יהודים**. כך, לא זכיתי רק במפגש מרתק אלא גם קיימתי את צוואתו של **חסדאי אבן שפרוט** אשר כתב במכתבו למלך כוזר: "אם יש מקום שיש שם ניר לגולת ישראל... ואילו ידעתי כי נכון הדבר, הייתי מואס בכבודי ועוזב גדולתי ונוטש משפחתי והייתי הולך מהר על גבעה, בים וביבשה, עד בואי אל המקום אשר אדוני המלך חונה שם...".

במסע אל בני שבט האיבו מתערבבים יחד דמיון ומציאות, היסטוריה וסוציולוגיה, מיתוסים וסיפורים אישיים. אנסה להציג בפני הקוראים את הרשמים והגילויים שלי במסע זה.

אליטיזם אפריקני

למרות שיהודי אתיופיה זכו למחקרים וליחס רשמי מצד גורמים ממלכתיים ואחרים, שבטים וקיבוצים אחרים באפריקה הטוענים להיותם יהודים לא זכו להתייחסות, והמחקר על אודותם רק מתחיל. **ישנן מספר קבוצות במדינות שונות באפריקה הטוענות שלהן זיקה יהודית**, כגון **שבט האיבו בניגריה**, **שבט הלאמבה בזימבבואה**, **שבט הבאסה בקמרון** ועוד. אכן, עובדה זו מפתיעה לא מעט אנשים, שכן קשה לחשוב באופן טבעי על חיבור בין יהודים ליבשת החמה, למרות שההיסטוריה היהודית החלה בארבעים שנות נדודים בה.

ביקשתי להבין מדוע בני שבט האיבו מזהים את עצמם כיהודים וכמי שקשורים לעם היהודי. האם יש רקע היסטורי ומסורת לדבריהם, או שמא מדובר בהמצאה בלבד? כיצד ייתכן שאנשים שאין להם שום קשר ליהדות החליטו להיות יהודים במדינה נוצרית ומוסלמית בלב היבשת השחורה?

"אַלְקִים נֶצַב בְּעֶדֶת-אֶל בְּקֶרֶב אֱלֹקִים יִשְׁפֹּט."

מתוך פרק התהלים [פ"ב] שהיו הלויים אומרים בבית המקדש ביום **שלישי** בשבת

בשמחה ובטוב לבב, בתפילה ליום טוב ונעים לכל בית ישראל!

הדף מוקדש ל**פדיון נפשם** של נעדרי וכלואי ישראל, ורפואתם השלמה **לכל** חולי ו**נפגעי** ישראל

יום ג', י"א בשבט תשע"ז (07 בפברואר)

עם הדבק בעברו בלבד הוא עם גוסס, אך אם היהודים ישאבו מעברם דעת ואהבה אל מורשתם, יהיה להם הכח לפתוח את שערי עתידם.
אבא קובנר, 1978

ובכן, בני שבט האיבו (או איגבו, בלועזית Igbo) הם קבוצה אתנית המונה כמה מיליוני אנשים בדרום מזרח ניגריה. **בתוך שבט זה ישנה קבוצה מזערית המכונה "יהודי האיבו של ניגריה"**, ואשר קוראת לעצמה "בני ישראל". רוב יהודי האיבו חיים במדינת אנמברה ליד נהר הניגר.

האיבו נקראים בפי בני השבטים האחרים בניגריה "היהודים של אפריקה", לא בגלל מקורם או דתם אלא **מפני שהם היו האליטה התרבותית במדינה**, בעלי השכלה ובעלי השפעה בסחר הניגרי והבינלאומי. שיעור גדול מבני השבט הם אנשים בעלי מקצועות חופשיים: רופאים, עורכי דין, רואי חשבון ומהנדסים. רבים מהם עוסקים במערכת החינוך ובשירות הציבורי בניגריה.

יש הטוענים ששם השבט "איגבו", "איבו" או "אבו" מקורו במילה העברית "עברי". מסורת השבט מספרת שכאשר אבותיהם הגיעו מארץ ישראל לאפריקה הם הציגו את עצמם בתור ה"עברים", אולם כיוון שלא הבינו אותם כראוי קראו להם "איבו".

קבלת הפנים שהכינו לנו אותם יהודים של אפריקה היתה חמה ולבבית. כאשר צעדתי ברחובות עם כיפה ניגשו אלי לא מעט אנשים ואמרו לי: **"אתה מישראל? אז אנחנו אחים"**. בתחילה לא הבנתי מה טיבה של אמירה זו, אבל כאשר עשרות או מאות אנשים חזרו על מילים אלו, הבנתי שבתודעתם של בני שבט האיבו ישנם קשר חזק של ממש לעם היהודי.

קבלת הפנים בבתי שבהם ביקרתי היתה מעט "מרה", ואסביר למה כוונתי. **מנהג קדום** קיים בשבט האיבו, לכבד את האורחים הבאים בצל קורתם בסוג של "שקד מר". כל אורח הנכנס לבית מקבל צלחת עם שקדים מרים (לא מהזן המוכר בארץ, אלא מזן מאוד מר), בעל הבית מחזיק את הצלחת ונושא דרשה של קבלת פנים המביעה את השמחה על כניסת האורח. לאחר דברים אלו, האורח מחויב לאכול את השקד המר, אחרת יש בכך פגיעה בבעל הבית. לאחר ביקור בכמה בתים, שמיעת כמה דרשות של קבלת פנים וטעימת שקדים, קשה לי לומר שהם ערבו לחכי, אבל כוונת המארחים היתה טובה, לכבד את האורח ולשמור על מסורת השבט.

מנהגי ישראל סבא

אמונה רווחת בקרב האיבו גורסת שלפני הגעת המיסיונרים הבריטים, הם שמרו על מסורת יהודית הדומה מאוד ליהדות המקראית. למסורת עתיקה זו הם קוראים "אומננה" (Omenana). האיבו הקדמונים התפללו כל בוקר לפני תחילת יום העבודה ל"צקו אביאמה ציניקה קלו אנו יגוא נה אנא" (אלוקי אברהם, יוצר השמים והארץ), לאחר מכן, הודו לאלוקים שהעיר אותם ולבסוף ענו "איסה" (אמן).

"אַלְקִים נֶצַב בְּעֶדֶת-אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹקִים יִשְׁפֹּט."

מתוך פרק התהלים [פ"ב] שהיו הלויים אומרים בבית המקדש ביום **שלישי** בשבת

בשמחה ובטוב לבב, בתפילה ליום טוב ונעים לכל בית ישראל!

הדף מוקדש לפדיון נפשם של נעדרי וכלואי ישראל, ורפואתם השלמה לכל חולי ונפגעי ישראל

יום ג', י"א בשבט תשע"ז (07 בפברואר)

עם הדבק בעברו בלבד הוא עם גוסס, אך אם היהודים ישאבו מעברם דעת ואהבה אל מורשתם, יהיה להם הכח לפתוח את שערי עתידם.
אבא קובנר, 1978

מסורת עתיקת יומין אצל בני השבט מחייבת אותם למול את בניהם ביום השמיני לאחר הלידה - עד היום זה. **גם אלו שחיים כנוצרים ממשיכים למול את בניהם**, דבר שכמובן אינו מקובל בעוד שבטים או קבוצות אתניות בניגריה. בגיל 13, הם נוהגים לקיים מעין טקס בר מצווה הנקרא "לבישת הבגד".

לחתונות בשבט האיבו יש דמיון לחתונה היהודית, כולל השימוש בחופה. החתן והכלה בוחרים עדים לחתונה וכל צד נותן חמישים מטבעות לשני אנשים, המחלקים ביניהם את הסכום ושומרים עליו כעדות לחתונה. בחתונה, החתן והכלה מחגים כוס יין לבן וכל אחד שותה מהכוס.

בני השבט נהגו לשמור הפרדה מוחלטת בזמן המחזור של האישה. בתקופת נידתה היתה האישה אסורה בכניסה לבית בעלה כמו גם במגע עם כל אדם ועם דברי מאכל. שמעתי עדויות מרבים מבני השבט אשר סיפרו שהם זוכרים היטב את הוריהם נפרדים מדי חודש ועוברים לחדרים או לבתים נפרדים. כדי לשמור על הקשר עם האם, אף הילדים הלכו לישון בדירה ביחד עמה. כמו כן, לאחר הלידה הנוהג היה שהאישה נשארת בבידוד במשך 30 יום, בין לאחר לידת בן ובין לאחר לידת בת.

גם כללי ייבום היו מקובלים בשבט האיבו. אם הבעל נפטר, אשתו חייבת להתחתן עם אחד מאחיו כדי שיהיו לה ילדים ממנו שימשיכו את המשפחה. בני האיבו **הקפידו על נתינת מעשר עני** מתוך היבול בשדה, וכן היתה להם **עיר מקלט** לרוצח בשגגה.

גם מעגל השנה היהודית מופיע באופן ברור במנהגי האיבו. כאשר אבי המשפחה רואה את הירח המתחדש הוא קורא לבני הבית ומברך אותם בברכת "חודש טוב". כאשר הירח מלא כל הילדים יוצאים לחגוג והמבוגרים מספרים להם סיפורים.

ראש השנה של בני שבט האיבו מתקיים בחודש **ספטמבר** ומתחיל עם שקיעת החמה. בחגיגת ראש השנה החדשה, הם מבקשים מאלוקים שנה טובה יותר, מלאת ברכה. מוקדם בבוקר הכפר מתעורר לקולם של קרנות שנהב, המזכירים את תקיעות השופר.

פעם בשנה נהגו בני השבט לעלות לרגל למקום שנקרא "ארוצוקו" (בני אהרן). לפי המסורת, יש בעיר זו ארון קודש עתיק שמקורו בזמן שבו יצאו במסעם לאפריקה. לבני האיבו יש גם בגדי כהונה מיוחדים. האגדה מספרת שכאשר הגיעו המיסיונרים, בני השבט פחדו שמא הארון והבגדים ייהרסו ולכן החליטו לסגור אותם בתוך מבנה נעול כדי לשמור עליהם. לצערי, לא הצלחתי לראות במו עיניי את הארון והבגדים אבל הם הבטיחו לי שבפעם הבאה שאבקר אותם ייקחו אותי למקום סודי זה.

האם יש בשמירת מנהגים אלו הוכחה לזהותם היהודית של חברי האיבו?

להמשך הקריאה – [\[כאן\]](#)

"אַלְקִים נֶצֶב בְּעֶדֶת-אֶל בְּקֶרֶב אֱלֹקִים יִשְׁפֹּט."

מתוך פרק התהלים [פ"ב] שהיו הלויים אומרים בבית המקדש ביום **שלישי** בשבת

בשמחה ובטוב לבב, בתפילה ליום טוב ונעים לכל בית ישראל!

הדף מוקדש ל**פדיון נפשם** של נעדרי וכלואי ישראל, ורפואתם השלמה **לכל** חולי ו**נפגעי** ישראל